

BERGSLUFT

www.elinwagner.se

MEDLEMSBLAD FÖR ELIN WÄGNER-SÄLLSKAPET

Ann-Margreth har ordet...

En trumpetfanfar får inleda det här medlemsnumret av Bergsluft som är det hundra i ordningen! Sällskapet bildades i juni 1990 och är fortfarande i högsta grad levande med ett medlemsantal runt 350 st spridda över nästan hela landet.

Elin Wagner-dagen och vårt årsmöte firades som vanligt i mitten av maj. Vår styrelseledamot *Dagmar Brunow* underhöll oss med ett både roligt och intressant föredrag om Elin och filmen. Dagmar som är professor i filmvetenskap vid Linnéuniversitetet har forskat i hur Elin var inblandad i filmskapande på olika sätt bl.a. som manusförfattare.

Efter sedvanligt kaffe och ostkaka höll vi vårt årsmöte med tyvärr ett fåtal personer närvarande. Vid årsmötet avgick Petra Vieweg efter endast ett år i styrelsen och någon ersättare valdes inte in utan platsen är vakant tills vidare.

Trots ihärdiga försök så har vi inte heller kunnat tillsätta någon valberedning och jag ber er medlemmar om hjälp med detta. Hör av er till mig med tips på lämpliga kandidater!

Det här var första året som vi inte har haft någon kassör, numera sköts bokföringen av en utomstående firma. Vid den ekonomiska redovisningen uppkom frågor runt de olika delarna i kontoplanen. Då man inte var nöjd med de svar som jag som ordförande kunde ge beslöt årsmötet att ge styrelsen ansvarsfrihet under förutsättning att vi snarast går igenom kontoplanen med Funkibator, firman som sköter vår bokföring, och meddelar styrelsen resultatet vid ett kommande styrelsemöte. Vår revisor Solveig Hammarbäck och jag som ordförande samt vice ordf Ann-Christin Gunnarsson har haft möten med vår ekonom Aleksa Pajovic. Efter att ha gått igenom kontoplanen och rättat till en del missförstånd, som berodde på okunskap om vår verksamhet, så känner vi att inga oklarheter kvarstår.

Under hösten kommer vi att delta i bokmässorna i **Göteborg** i september och november i **Kronoberg**.

Hör gärna av er med tips på aktiviteter från hela landet som vi kan lyfta fram i nästa Bergsluft.

Ann-Margreth Willebrand, ordförande

Årets Väckarklocka 2023

tilldelas Svenska Afghanistankommittén (SAK) med denna motivering:

I sitt arbete för fred lyfte Elin Wagner särskilt fram kvinnors och barns utsatthet. Hon var en av grundarna till svenska Rädde barnen och deltog efter första världskriget i konkret hjälparbete. Hon förstod vikten av att bygga upp ett starkt civilsamhälle för att förhindra nya krig.

SAK arbetar sedan länge i Afghanistan med utbildning och sjukvård för de mest utsatta: kvinnor, barn och personer med funktionshinder. Trots talibanernas återkomst till makten arbetar SAK vidare i Elin Wagners anda.

Prisutdelningen till **Årets Väckarklocka** blir i mitten av oktober. Planeringen pågår så håll ögonen öppna i sociala medier och på vår hemsida där programmet kommer att finnas.

Vi har tre vinnare bland dem som har betalat in årsavgiften 150 kr före den 1 juli. *Fru Hillevis dagbok*, kåserier av Elin Wagner i Idun kommer med posten: Lena Gretasdotter, Berga. Kristel Sundahl, Växjö. Ulf Åman, Vilshult.
Grattis till vinnarna!

Sommaren på Lilla Björka

Sommarens utställning är en hyllning till "väckarklockan" Elin Wägner av konstnärer på Italienska palatset i Växjö.

Medverkande konstnärer: AnnKristin Andersson, Gunnel Östergren, Hillebil Andersen, Kazem Nasser, Mona Gillinger, Lena Arvidsson, Annika Behrm, Fredrik Sandblad, Shygrï Gjurkaj, Remus Wilson, Heider Ali, Sofia Asplund.

Ingrid Johansson, som arbetar på UD och har varit ambassadör i bl.a. Nordkorea invigde utställningen. Ingrid har rötter i Berg som barnbarn till mejeristen i vars hus hon tillbringar sina somrar. Stiftelsens ordförande Birgitta Hansson hälsade välkommen. Eva och Marianne bjöd på bubbel och tilltugg i trädgården. Se foton på hemsidan!

Besökare har som vanligt strömmat till Lilla Björka och blivit väl mottagna av de kompetenta guiderna. Varje dag visning av hus och konst kl. 15.00.

En studiegrupp med 23 australiensare anlände för tredje gången sedan 2019 den 23 juli och hade gott om tid att bese både huset och omgivningarna i fint väder. På hembygdsgården bjöds på runda landgångar och kaffe innan bussen fortsatte söderut med sikte på Harry Martinson och Danmark.

Sommarens välbesökta författarbesök ordnades av Stiftelsen tillsammans med Fria Ordets Hus.

Majgull Axelsson berättade på Elin Wägner-sällskapets årsmöte år 2000 att läsningen av Pennskapet inspirerade henne till att bli journalist. Hon talade nu om sin nya bok, *Svalors flykt*, om en ung flicka som skickats mellan fosterhem hela sitt liv. I boken möter hon en psykolog som, liksom Majgull själv, nyligen fått diagnosen parkinson.

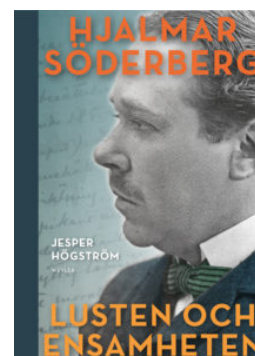
Pierre Schori, talade om *Slummen får sin hämnd*, sin bok om Carl Sandburg (1878-1967), amerikan med svenska föräldrar. Misslyckad som militär. Journalist, som skrivit om Abraham och Mary Lincoln, men började och avslutade sin skrivande karriär som poet.

Sven-Erik Liedman, professor i idé- och lärdoms-historia och författare, har en speciell anknytning till Lilla Björka. Hans far Elvir Liedman var ett tag informator till Elins brorson Vanni på Lilla Björka. Liedman har blivit 83 år och filosoferar över åldrandet i sin bok *I november*.

Anna-Karin Palm, Selma Lagerlöf-kännare och ny ledamot i Svenska Akademien, ersatte Yvonne Hirdman, som blev tvungen att lämna återbud. Anna-Karins bok *Jag vill sätta världen i rörelse* (2019) ger med sina många foton en fördjupad bild av Selma och hennes värld. /Birgitta Hansson

Lusten och ensamheten

Det är rubriken på Jesper Högströms biografi men jag kan inte se mycket lust i Hjalmar Söderbergs liv, utom till alkoholen, men väl ensamheten...

Ensam – trots att han hade många vänner, som han då och då bröt med för att senare återta vänskapen. Bästa vännen var Ernest Thiel, som han spelade schack med, ofta per korrespondens. Alltid lojala Bonniers förlag stod ständigt bakom honom med ett finansiellt stöd som dagens författare bara kan drömma om. Det var tur att han, efter ett problematiskt äktenskap, mötte danskan Emilie Voss, en praktisk och tålmodig kvinna som tog hand om/delvis försörjde honom.

Vid läsningen tänkte jag mycket på min man och önskade att han fått läsa biografien, Hjalmar Söderberg var hans favoritförfattare. Önskar att vi kunnat läsa biografien tillsammans och jag fått svar på frågan: Hade beskrivningen av Hjalmar Söderberg, som han framträder för mig i biografien, färgat hans läsning av hans verk? Det enda som vi ibland diskuterade angående Söderberg var just hans inställning till den kvinnliga rösträtten.

Vid publiceringen av *Hjärtats oro* 1909 räknade Söderberg med att få allvarlig kritik för sina åsikter i frågan om kvinnlig rösträtt. I stället behandlades han av kritikerna som en "lustig sällskapsbroder", vars åsikter man inte behövde ta på allvar. Den enda som tog honom på allvar var Elin Wägner! I en lång artikel i *Idun* (1909:51, sid 613), "Den underbara kikaren", slog hon fast att det var uppenbart att Söderberg aldrig träffat några rösträttskvinnor utan bara tittat på dem "på världens sedligaste avstånd, genom en kikare" (Söderberg bodde då på andra sidan Sundet):

"Hjalmar Söderberg tar, med sin lilla förtjusande brist på varje falsk blygsamhet, för givet, att kvinnosakskvinnan i enrum med sig själv vanmäktigt önskar att hon vore en man. Jag bara frågar, skulle Hjalmar Söderberg själv kanske vilja vara en?"

Jesper Högströms biografi (Weyler förlag, 2018) över Hjalmar Söderberg (1869-1941) är intressant att läsa. Den ger ett fint porträtt av författarens liv och en inblick i hans verk. Dessutom insyn i tidens kulturelit (män) och deras plats i samhället. /mes

Länk till Elin Wägners artikel i *Idun*
<http://www2.ub.gu.se/kvinn/digtid/07/1909/index.xml>

Klara Johanson - igen

På bokhandelsdiskarna ligger nu den andra delen av Klara Johansons dagbok, för åren 1926 - 1948.

Känd som Lille Eyolf, Parveln, Huck eller bara K. J. var Klara Johanson litteraturkritiker, essäist, översättare, introduktör men också stridbar rösträttsentusiast. Här samsas, enligt förlaget, litterära, filosofiska betraktelser och dagspolitiska kommentarer med naturbeskrivningar och inblickar i de stockholmska kulturkretsarna.

Inte minst speglar de tidens intellektuella kvinno-kretsar. Jag ska inte hymla med att det är anledningen till att jag läser dagböckerna, intresserad som jag är inte minst av tidens kvinnliga konstnärskretsar.

Perioden omspänner andra världskriget, något som märks genom livskamraten Ellen Klemans engagemang för landsflyktiga intellektuella. Men kriget är ändå ganska frånvarande och när kriget tar slut 1945 finns under hela våren inga noteringar. (Och det är väl så det är med oss, hur mycket skriver vi nu om kriget i Ukraina i våra dagböcker?) Det är livet innanför hemmets fyra väggar som dominerar.

Elin Wägner är en återkommande gäst. Klara läser Elins texter, som exempelvis *Väckarklocka* och hennes "utomordentliga" DN-artikel *Större än Prometheus* - om atombomber. Ett flertal besök blir det när Elin Wägner håller på med sin biografi om Selma Lagerlöf. En av gångerna bjuds Elin på en smörgåssupé "varvid Elin, som avskyr kvällste, bjöds på vermut med spets och en phandormtablett".

Klara är inte heller helt ung längre och hälsan sviktar – och så inträffar katastrofen. Hon mister 1943 oväntat sin livskamrat Ellen Klemman, Choice kallad. Klara famlar fram i ångest och förvirring, känner sig som den övergivnaste varelse i världen. Fem år senare avlider Klara Johanson och det är Elin Wägner som då författar minnesorden över henne i *Idun*.

Forskaren och bibliotekarien Ingrid Svensson står för inledning, utgivning och kommentarer.

/Berit Linden

Klara Johanson: *Dagbok. Andra delen 1926 – 1948*. Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia, 2022

Arkivfynd

Det var någonting som inte stämde. Det är en novemberdag 2022 och Dagmar Brunow sitter på KvinnSam, Kvinnohistoriska Samlingarna, Göteborgs universitetsbibliotek.

Framför mig ligger två vykort, med samma svartvita foto av en gård. Poststämpel från 1930-talet. Två vykort till Elin Wägner. Märkligt är dock att vykortet inte finns i Elin Wägners samling utan i Bangs personarkiv, Barbro Alvingss samling. Och vem är avsändaren?

Jag hittade vykortet i en pärm med titeln "oidentifierad" (det är så klart det som omedelbart väckt mitt intresse). Jag kikar på bilden igen, granskar rubriken "Bjursnäs säteri, Björnlunda". Googlar: Sörmland. Kan det vara från Ester Blenda Nordström?

Jag vet att Elin och Ester Blenda 1916 tillbringat en sommar i Värmland för att gemensamt sitta och skriva på var sina texter. Jag vet också att Ester Blenda skrev om den sommaren i original-Bergsluft (fotot kommer därifrån), vänboken, eller snarare tidningen, som Elins vänner satte ihop till hennes 50-årsdag 1932.

Jag kollar med den som bäst kan svara på saken: Fatima Bremmer, författare till "Ett jävla solsken", den Augustprisbelönta biografien om Ester Blenda Nordström. Hon svarar på en gång: javisst, det är Ester Blendas handstil. Dagen därpå hjälper hon mig att avkoda den. Inte alla ord gick att tolka. Bara ett exempel:

Tala inte till mig. Jag håller på att bli galen. Var XX (kan ej tyda ordet) om nånting. Gnor På boken – har just börjat. Så fort jag blir vettig igen Ska jag låta höra af mig. Du kan tänka dig själv – du som sitter där färdig. XX (kan ej tyda)

*Jag absolut hatar dig älskling
Din*

En del frågor återstår. Arkiven berättar och förtiger. Samtidigt – det är det som gör dem så spännande. Och det är därför som arkivbesök, som denna på KvinnSam, Göteborg, så ofta bjuder på överraskande fynd.

/Dagmar Brunow

Bergsluft nr 100

Det har blivit många nummer Bergsluft sen det första skickades ut till medlemmarna i augusti 1990. Nu har vi kommit till Bergsluft nr 100 och bjuder på inledningstalet från Elin Wägner-dagen 1991 ur Bergsluft nr 4. Alla Bergsluft finns på www.elinwagner.se.

Det var sommaren 1982 då Elin Wägner fyllde 100 år. Jag var 41 år, lika gammal som Elin var då hon köpte tomt i Berg. Så här skriver hon i ett brev till John Landquist i december 1923:

”I Berg har jag nu köpt mig en tomt vid kyrkan med härlig utsikt och kanske bygger jag en stuga till våren. Det blir feriehem först och sen kanske det egentliga hemmet.”

1982 reste Eva Insulander, chef på lokalradion och jag, som sommarjobbade där efter två år i Botswana, runt i Kronobergs län i Elins fotspår med *Tusen år i Småland* och Elins väninna Flory Gate som vägvisare. Mitt hus i Berg hade jag köpt två år tidigare och höll nu på att renovera. Från övervåningen hade jag nästan samma utsikt som Elin från sin veranda – en horisont uppbyggd av ”höjdsträckor i olika nyanser avstånds-blått”, som hon skriver i boken.

Jag hade läst Åsa-Hanna i skolan och vi for förbi gården, dit Åsa-Hanna flyttade och upptäckte att kopparkittlarna bara var skurade på sidan som var vänd utåt. Hur många av oss lever inte på det viset? Visar upp en blank yta och hoppas att ingen ska vända på en och upptäcka den ärgiga baksidan? Åsa-Hanna lärde sig, som även jag har gjort, att ”det kan komma så möe utå ett enda misstag”.

Det var smålandsböckerna som fånglade mig först, känslan för naturen, för människorna, också för det komiska, kvicka, löjliga. Jag gick in i Bergs kyrka och tittade på profeterna som var så fula att gravida kvinnor varnades för att titta på dem. Jag såg prostgården i Berg framför mig när jag läste *Den namnlösa* om en människospillra som tas om hand i ett hem där människorna inte når fram till varandra. Mitt eget hus figurerade i *Svalorna flyger högt* om den unga lärarinnan Maria, vars älskade kommer tillbaka först när det är för sent. Människorna i böckerna var så märkligt levande trots att språket och stilen ibland var omständlig och gammeldags. Men vi brottas ju fortfarande med samma problem: att nå fram till varandra, att ge och visa kärlek, att försona oss med oss själva lika väl som med andra.

Eller som det står i *Från Seine, Rhen och Ruhr*: ”Hatets verkningar känna vi väl, men känna vi ännu Kärlekens? Vi har ju inte prövat dem.”

Det var Flory, som stack boken i händerna på mig, en djupt pacifistisk skildring från ett härjat Europa mellan två krig.

Under hösten undervisade jag på gymnasiet just när kriget i Irak bröt ut. Krigsutbrottet gjorde mig djupt deprimerad, jag såg det som en manifestation av det patriarkala samhället: att lösa en konflikt med våld. Jag visste inte hur jag skulle orka undervisa, men löste problemet genom att skriva upp ett citat ur boken på svarta tavlan och låta klassen diskutera. Det var både underbart och skrämmande att Elin hade rätt, att vad hon sade på 20-talet stämmer 70 år senare:

”Ty de tåliga, det alltför tåliga, de är majoriteten i denna värld. Så bli de behandlade därefter, behandlade och tvingade att handla, skjutna och tvingade att skjuta.”

Vad som fascinerar mig hos Elin, och som jag tycker gör henne till en stor tänkare, är att hon kombinerar vår tids tre stora problemfrågor: fred och jämställdhet med ekologi. Hon menar att man inte kan få fred om makten i samhället är ojämnt fördelad mellan män och kvinnor och att vi måste sluta att exploatera och förstöra jordens tillgångar. I *Väckarklocka* från 1941 (mitt födelseår), hennes mest fascinerande och egensinniga bok, går hennes tankar tillbaka till matriarkatet då jorden var vår moder och vi inte tillät oss att misshushålla med hennes resurser:

”Männens kamp för herraväldet på jorden har gått jämsides med deras kamp för herraväldet över kvinnan. Segern måste vara en dubbelseger för att bli fullständig. Den blev så fullständig att hela jämviktsförhållandet på jorden rubbades. Den sortens segrar har det med sig att de tvingar till ny strid igen.”

När vi startade Elin Wägner-sällskapet 1990 var det särskilt den kombinationen av tankar vi tog fasta på. Vi ville gå vidare, se vart de kan leda i dagens samhälle. Därför diskuterar vi, i Elins anda, till exempel kvinnornas roll i EG (nuvarande EU). I mitt arbete utomlands känner jag ofta att Elin tittar mig över axeln och viskar i mitt öra. Jag tror att Elin varit hårt engagerad i utvecklingsfrågor om hon hade levt idag. Där gäller hennes teser lika väl som här.

Fred på jorden kan vi bara nå om män och kvinnor, människor av olika religioner och raser kan arbeta förtroendefullt tillsammans och fördela jordens resurser så att de räcker till alla. /*Marianne Enge*

Red. välkomnar bidrag till nästa Bergsluft före 1 /11.

EW-sällskapet: Bg 645-0126, Swish 1234425021

Bergslufts red:

Marianne Enge Swartz (mes)

Tel: 073 557 0118, menge.swartz@gmail.com

Ann-Margreth Willebrand (AMW)

Tel: 072 7277 440, amwillebrand@hotmail.com

80-årsjubileum

Nästa år, 2024, är det 80 år sedan Elin Wägner gjorde sitt inträde i Svenska Akademien, den andra kvinnan efter Selma Lagerlöf 30 år tidigare. Det måste firas!

Planering pågår med aktiviteter inför nästa år. Kanske får vi också möjlighet att anordna ett arrangemang på Svenska Akademien till hösten!

Ett sätt att fira är att bjuda in Elin Wägner i Marianne Enge Swartz skepnad med monologen ”Ensamt dam bland 17 herrar” till din förening, organisation eller vänkrets. Kontaktuppgifter ovan.

